

Молчанова Н. А. Виховна система класу «Розвиток духовно-катарсичної активності школярів середньої ланки через систему учнівського самоврядування «Вулики» (впроваджується з 2009 року) / Теорія і практика організації інноваційного процесу виховання. Наук.-метод. збірка. / Упорядник О.І. Чешенко. – Одеса, 2014. – 327 с. – С. 191-200.

Наталя Анатоліївна МОЛЧАНОВА,

класний керівник, вчитель української мови та літератури Білгород-Дністровського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа II ступеня – ліцей» Одеської області, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель.

Переможець Всеукраїнського конкурсу «Класний керівник року» (2012). Член обласної творчої групи при Одеському обласному інституті удосконалення вчителів.

**ВИХОВНА СИСТЕМА КЛАСУ
«РОЗВИТОК ДУХОВНО - КАТАРСИЧНОЇ АКТИВНОСТІ
ШКОЛЯРІВ СЕРЕДНЬОЇ ЛАНКИ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ
УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ «ВУЛИКИ»**

(впроваджується з 2009 року)

Ми живемо у складні часи, коли духовність і моральність не стоять на перших місцях у переліку людських чеснот. Люди втрачають співчуття та вдячність один до одного, до навколишньої природи. Дорослі та діти не спроможні «відфільтрувати» наростаючий обсяг «забруднюючої» свідомість інформації, впадають в депресію, знаходять ілюзорні шляхи вирішення зміни реальності та власного світосприйняття (вважають джерелом щастя та радості алкоголь, тютюн, марихуану, кофеїн, комп'ютерні ігри, віртуальний простір тощо). Виникла необхідність переходу суспільства з епохи інформатизації в епоху духовності. Тому сьогодні є потреба у створенні і реалізації виховної програми, спрямованої на розвиток духовно-катарсичної активності підлітків.

Духовність – система усвідомлення й осмислення найвищих нематеріальних цінностей; пов'язаність людини у своїх найвищих прагненнях з моральністю суспільства і з Богом.

Духовно-катарсична активність особистості – це інтегрований показник інтенсивності діяльності людини, що спрямована на самовдосконалення, самореалізацію та самоперевершення своїх внутрішніх потенціалів (можливостей) шляхом самоаналізу, самопізнання, самооцінки та самоочищення власного духовного світу у відповідності до вселюдських цінностей та духовних законів гармонійного розвитку і життя.

Проблемі духовності приділяється значне місце у працях сучасних вчених. М. Е. Білова, А. М. Богуш, О. Вишневський, І. Д. Бех, Е. О. Помиткін по-різному підходять до визначення поняття духовного виховання особистості, але всі вони визнають, що воно є провідним у загальному розвитку особистості.

Виховна система класу заснована на підґрунті творчого поєднання філософських ідей Г. С. Сковороди та М. Бубера, педагогічних ідей В. О. Сухомлинського та Ж. М. Маценко. Російський педагог-новатор, вчитель російської словесності Є. Ільїн приділяв велику увагу очищенню духовного світу своїх вихованців, вивів свою **ФОРМУЛУ ДУХОВНОСТІ: любити, розуміти, приймати, співчувати, допомагати.** Його педагогічний досвід, наукові дослідження Е. О. Помиткіна, В. О. Киричука з питань психолого-педагогічного забезпечення духовного розвитку дітей та молоді в системі особистісно орієнтованої освіти стали підґрунтям виховної системи класу «Розвиток духовно-катарсичної активності школярів середньої ланки через систему учнівського самоврядування «Вулики».

Провідною ідеєю виховної системи стало створення мікросередовища, яке сприяло б розвитку життєвої активності підлітків у різних видах діяльності особистості, зокрема в духовно-катарсичній, через організацію системи учнівського самоврядування, *побудованої на трьох поняттях: гуманізм, демократизм, творчість.*

Таким чином, в основу створеної виховної моделі покладено такі **принципи:** урахування вікових та індивідуальних особливостей, виховання в діяльності та спілкуванні, стимулювання до самовиховання, цілісний підхід до виховання особистості.

На всіх етапах організації учнівського колективу перевага віддається **громадянському, моральному, розумовому та фізичному вихованню.** Інші виховні напрями, такі, як **екологічне виховання, правове виховання, естетичне виховання,** впроваджуються на певних етапах розвитку учнівського колективу та особистості учнів відповідно до проблем, виявлених в ході психолого-педагогічної діагностики.

Метою виховної системи є здійснення цілеспрямованого та опосередкованого впливу на розвиток духовно-катарсичної активності підлітків через учнівське самоврядування.

Основні завдання:

- ✓ Стимулювання відчуттєвої активності підлітків
- ✓ Розвиток розумово-рефлексивної активності, сприяння розвитку основних когнітивних процесів.
- ✓ Стимулювання інтересу до прийняття основних загальнолюдських ціннісних пріоритетів.
- ✓ Формування відповідального ставлення по відношенню до навколишнього світу та членів колективу зокрема, стимулювання підлітків до безкорисної допомоги один одному в межах своїх здібностей та можливостей.

Серед окремих завдань: зниження рівня агресивності, тривожності, нечесної поведінки, асоціальності, екстернальності, замкнутості; підняття неофіційного та офіційного статусу підлітка в малій соціальній групі.

Розроблено принципово **нові підходи до виховання учнів.**

За програмою «Психолого-педагогічне проектування особистісного розвитку учнів» (під редакцією В. О. Киричука) здійснюються три рівні проектування:

I рівень - Психолого-педагогічна діагностика та комплексний аналіз.

II рівень - Моделювання та конструювання шляхів і методів педагогічного впливу.

III рівень - Педагогічне конструювання та планування корекційно-виховного процесу.

На третьому рівні психолого-педагогічного проектування створюється **ТВОРЧИЙ ПРОЕКТ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА** на основі сконструйованих за результатами психолого-педагогічної діагностики та аналізу тактичних виховних задач. До його складу входять наступні елементи:

1. Візитна картка класного колективу, яка містить такі відомості:

- ✓ структура класного колективу, а саме кількість учнів, що входять до активу, пасиву, груп відторгнутих, ізольованих, зони ризику;
- ✓ проблеми класу (індивідуальні, групові та колективні);
- ✓ потенційні можливості подолання проблем;
- ✓ тактичні задачі особистісного розвитку, на розв'язання яких спрямований весь виховний процес протягом семестру.

2. Зміст шести виховних модулів, через які реалізуються *тактичні виховні завдання:*

- ⇒ «Розвиток комунікативних здібностей»;
- ⇒ «Життєтворення особистості»;
- ⇒ «Світ моїх захоплень»;

- ⇒ «Ти не один: ми з тобою» (громадсько-корисні справи);
- ⇒ «Один за всіх і всі за одного» (співпраця з батьками учнів);
- ⇒ «Цей «важкий» перехідний» вік» (педагогічна просвіта батьків учнів).

Модулі складаються із **МІНІ-МОДУЛІВ** (виховних заходів), що спрямовані на розв'язання певних завдань. Комплексна робота в модулях творчого проекту сприяє заохоченню всіх учнів до активної участі у **різних видах діяльності особистості**:

- ▶ *дозвільно-ігровій,*
- ▶ *фізично-оздоровчій,*
- ▶ *художньо-образотворчій,*
- ▶ *предметно-перетворюючій,*
- ▶ *навчально-пізнавальній,*
- ▶ *соціально-комунікативній,*
- ▶ *громадсько-корисній,*
- ▶ *національно-громадянській*

Модуль «Розвиток комунікативних здібностей» містить такі міні-модулі: бесіди психолога щодо шляхів виходу з конфліктних ситуацій, тренінги, дискусії, рольові ігри, відверті розмови, квести, учнівські проекти, спрямовані на виховання культури спілкування, толерантних відносин.

До складу модуля **«Життєтворення особистості»** входять такі міні-модулі: інструктажі з техніки безпеки, тематичні години спілкування, індивідуальні співбесіди психолога, тематичні конкурси, участь у роботі ліцейського дискусійного клубу «Тема», круглі столи, зустрічі з правоохоронцями, громадськими діячами, тренінги, анкетування та інші заходи, спрямовані на підвищення рівня ціннісних орієнтацій та зниження вад особистісного розвитку.

Модуль «Світ моїх захоплень» допомагає учням розкрити свій внутрішній світ перед однокласниками, краще пізнати уподобання один одного, сприяє розвитку міжособистісних відносин, підвищенню рівня інтеграції учнів колективу. Міні-модулі: участь у творчих конкурсах, засідання клубу мандрівників, турніри, вікторини, ток-шоу, круглі столи тощо.

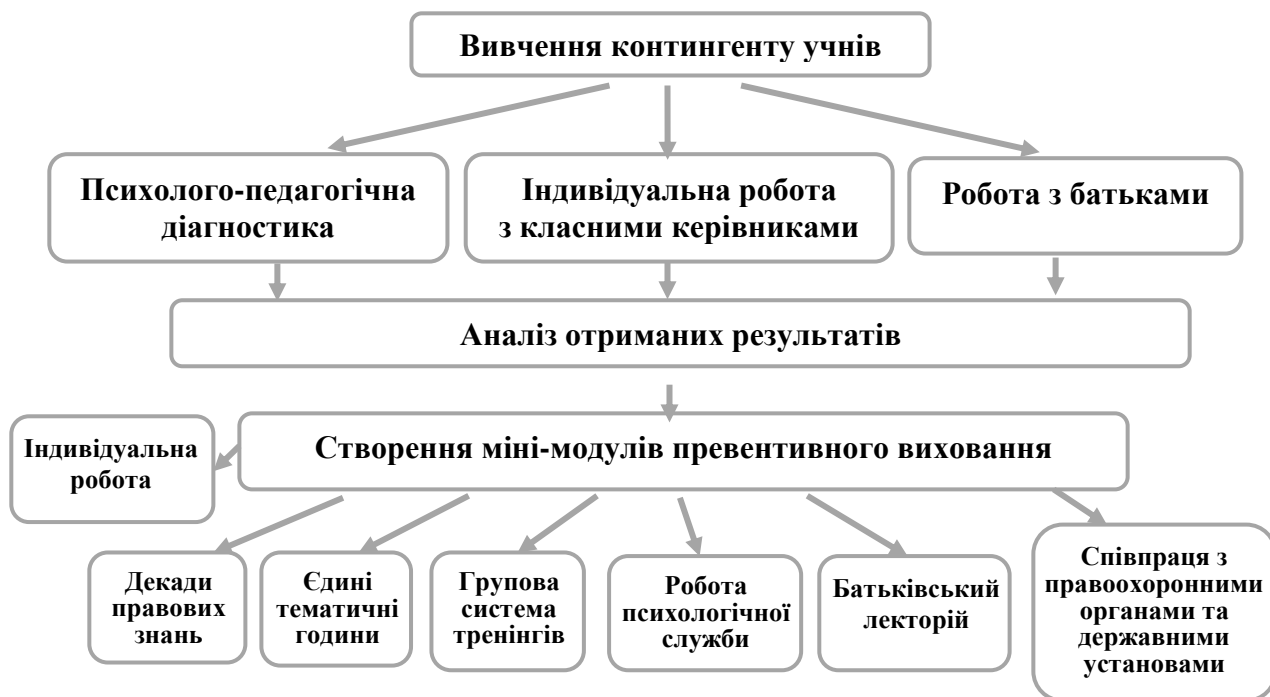
Модуль «Ти не один: ми з тобою» присвячений організації справ громадсько-корисного напрямку. Він передбачає участь у акціях Всеукраїнського благодійного фонду «Серце – серцю», традиційних загальноліцейських благодійних ярмарках «З любов'ю до ближнього», акціях «Стрічка допомоги: ти не один» (з проблем інфікованих ВІЛ/СНІДом), «Доброго ранку, ветеране!», інформаційних компаніях «Дитинство без насилля», у тижнях інклюзії, у організаціях справ з підтримки дітей, які опинилися у складних життєвих ситуаціях. Заходи сприяють розвитку гуманізації, формуванню таких загальнолюдських цінностей, як *людяність, милосердя, доброта*.

Важливе місце в проекті класного керівника відводиться **превентивному вихованню**, мета якого полягає у досягненні *сталій відповідальній поведінки, сформованості імунітету до негативних впливів соціального оточення*.

Діяльнісний і середовищний підхід у виховній діяльності, а також комплекс різноманітних форм виховних заходів, присвячених проблемам здорового способу життя, попередженню злочинності, участь у загальноліцейських тижнях правових знань забезпечують розвиток превентивного виховання у виховній системі класу.

Робота з превентивного виховання з учнями класу інтегрована в **загальноліцейський проект «Ліцей – родина – Батьківщина»** (модуль «Система профілактики правопорушень»), який охоплює всі етапи психолого-педагогічного проектування.

РАДА З ПРОФІЛАКТИКИ ЛІЦЕЮ

Форма організації учнівського самоврядування спрямована на ефективну реалізацію завдань виховної системи, змісту модулів творчого проекту виховної роботи з класним колективом, забезпечення умов для розвитку життєвої активності учнів класу.

На перших зборах класного колективу учні класу об'єднуються у 4 групи з приблизно рівною кількістю учасників («вулики») за власним бажанням, створюють назви, емблеми та девізи своїм групам. Назву «вулики» групам придумали учні за асоціацією з дружною, організованою, плідною роботою бджіл.

Система учнівського самоврядування «Вулики» передбачає *три кроки розвитку самоврядування* в учнівському колективі з 5-го по 8-й клас (за умови утворення в 5-му класі нового колективу в ліцеї).

ТРИ КРОКИ

РОЗВИТКУ САМОВРЯДУВАННЯ В УЧНІВСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ

Крок перший (5-й клас) (див. схему 1)

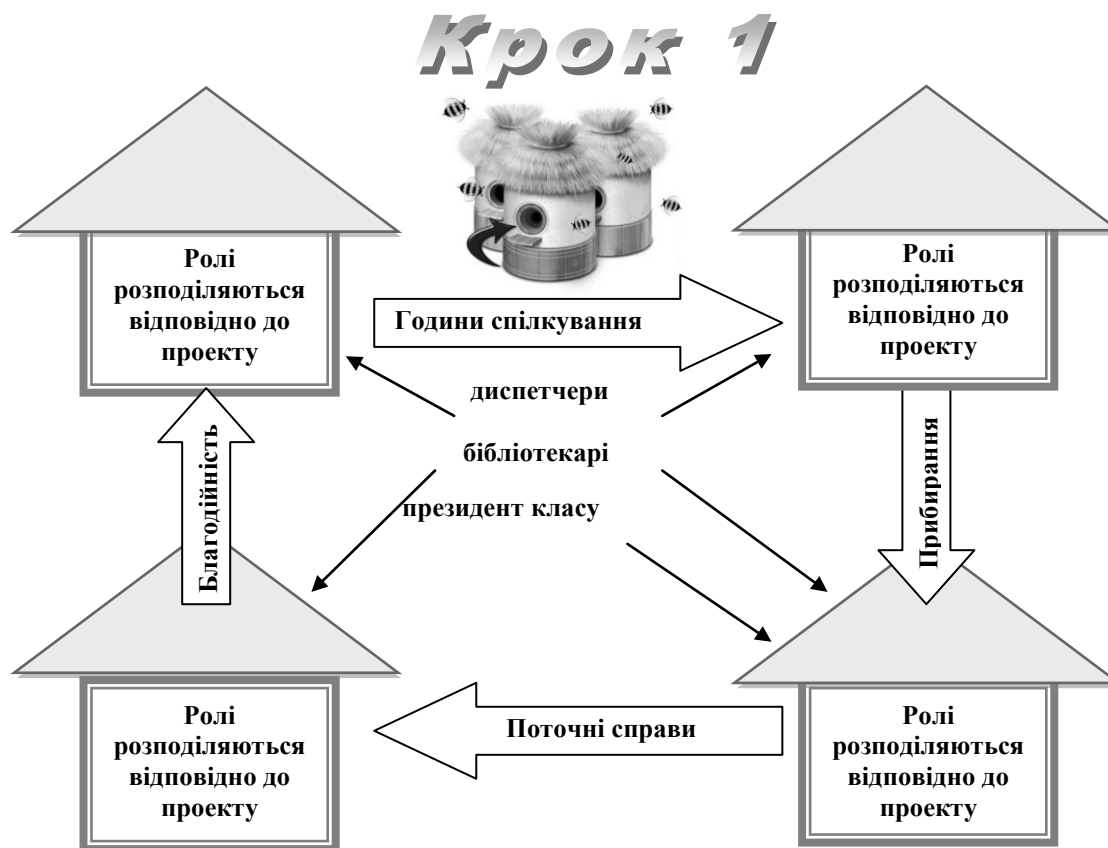
Завдання:

- ⇒ підвищення рівня згуртованості колективу та інтеграції учнів в нього;
- ⇒ формування навичок колективної роботи;
- ⇒ залучення всіх учнів до активної участі у житті класного колективу;
- ⇒ виявлення лідерів у класі;
- ⇒ реалізація всіх напрямів виховної роботи.

Структура самоврядування: президент класу обирається голосуванням учнів у II семестрі навчального року, входить до складу одного з «вуликів», бере участь у всіх класних справах разом з іншими учнями, постійні обов'язки мають диспетчери (учні, що підраховують індивідуальний та груповий рейтинг), бібліотекарі (по одному з кожного «вулика»), відповідальний за ведення зошита дисципліни, всі інші ролі у групах розподіляються залежно від виконуваних справ, тобто для виконання кожної справи може обиратися інший керівник, це дозволяє краще розкрити творчий потенціал та організаційні можливості кожного з учнів.

Оцінювання діяльності кожного вулика: між групами відбувається змагання, підсумки якого підводяться щомісяця, переможці нагороджуються. Задача класного керівника – розподілити завдання таким чином, щоб всі «вулики» мали рівні можливості перемогти у змаганні.

Схема 1.

Крок другий (6-й клас) (див. схему 2)

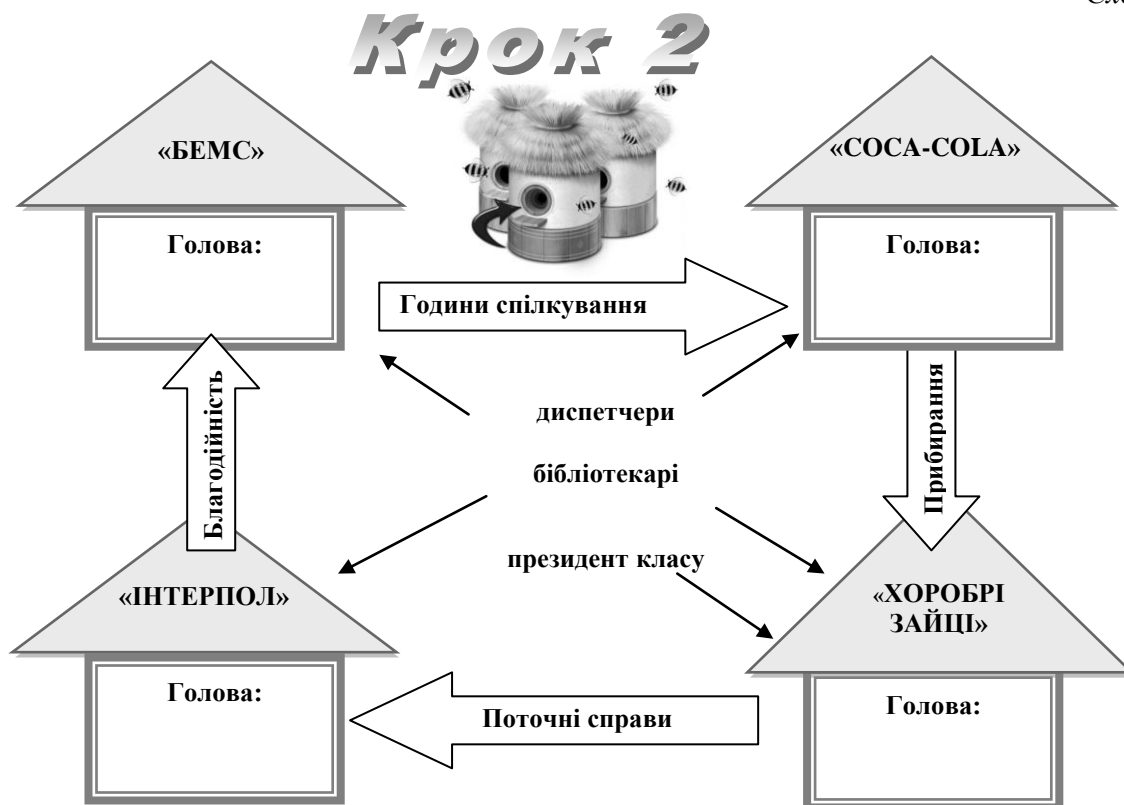
Завдання:

- ⇒ подальше підвищення рівня згуртованості колективу та інтеграції учнів в ньому;
- ⇒ розвиток навичок колективної роботи;
- ⇒ залучення всіх учнів до активної участі у житті класного колективу;
- ⇒ залучення лідерів класу до організації колективних творчих справ;
- ⇒ реалізація всіх напрямів виховної роботи.

У класному колективі протягом першого року виявляються лідери, які в змозі очолити творчі групи – «вулики» та взяти на себе організацію колективних творчих справ. На перших зборах класного колективу обираються лідери «вуликів», які набирають до своїх груп учнів класу. Новоутворені групи створюють назву, девіз та емблему. Відповідальність за організацію колективних творчих справ покладається на лідерів груп.

Президентом класу може залишатися обраний в 5-му класі учень або, за необхідності, обирається новий. Він входить до складу однієї з груп і бере участь у всіх колективних справах. Для виконання постійних доручень обираються диспетчери, бібліотекарі, відповідальні за контроль дотримання шкільної форми, організацію чергування, ведення щоденника дисципліни.

Змагання між групами продовжується, підсумки підводяться щомісячно.

Крок третій (7-й клас) (див. схему 3)

Завдання:

- ⇒ подальше підвищення рівня згуртованості колективу та інтеграції учнів в ньому;
- ⇒ розвиток навичок колективної роботи;
- ⇒ залучення всіх учнів до активної участі у житті класного колективу;
- ⇒ залучення лідерів класу до організації колективних творчих справ відповідно до напрямку роботи очолюваної групи;
- ⇒ реалізація всіх напрямів виховної роботи;
- ⇒ поступове розширення прав та обов'язків активу;
- ⇒ ускладнення видів діяльності колективу.

На перших класних зборах визначаються **чотири актуальні напрями** роботи класу. Обираються лідери, що здатні очолити роботу в цих напрямках, а вони комплектують групи учнями, що можуть принести користь у реалізації завдань, поставлених перед кожним «вуликом».

Завдання групи навчально-пізнавального напрямку:

- ▶ організація годин спілкування пізнавальної тематики;
- ▶ організація допомоги учням із середнім рівнем навчальних досягнень;
- ▶ організація «гарячої лінії» допомоги у виконанні домашніх завдань.

Завдання групи громадсько-корисного напрямку:

- ▶ організація годин спілкування суспільної тематики;
- ▶ організація і контроль чергування по класу;
- ▶ організація роботи з благодійності.

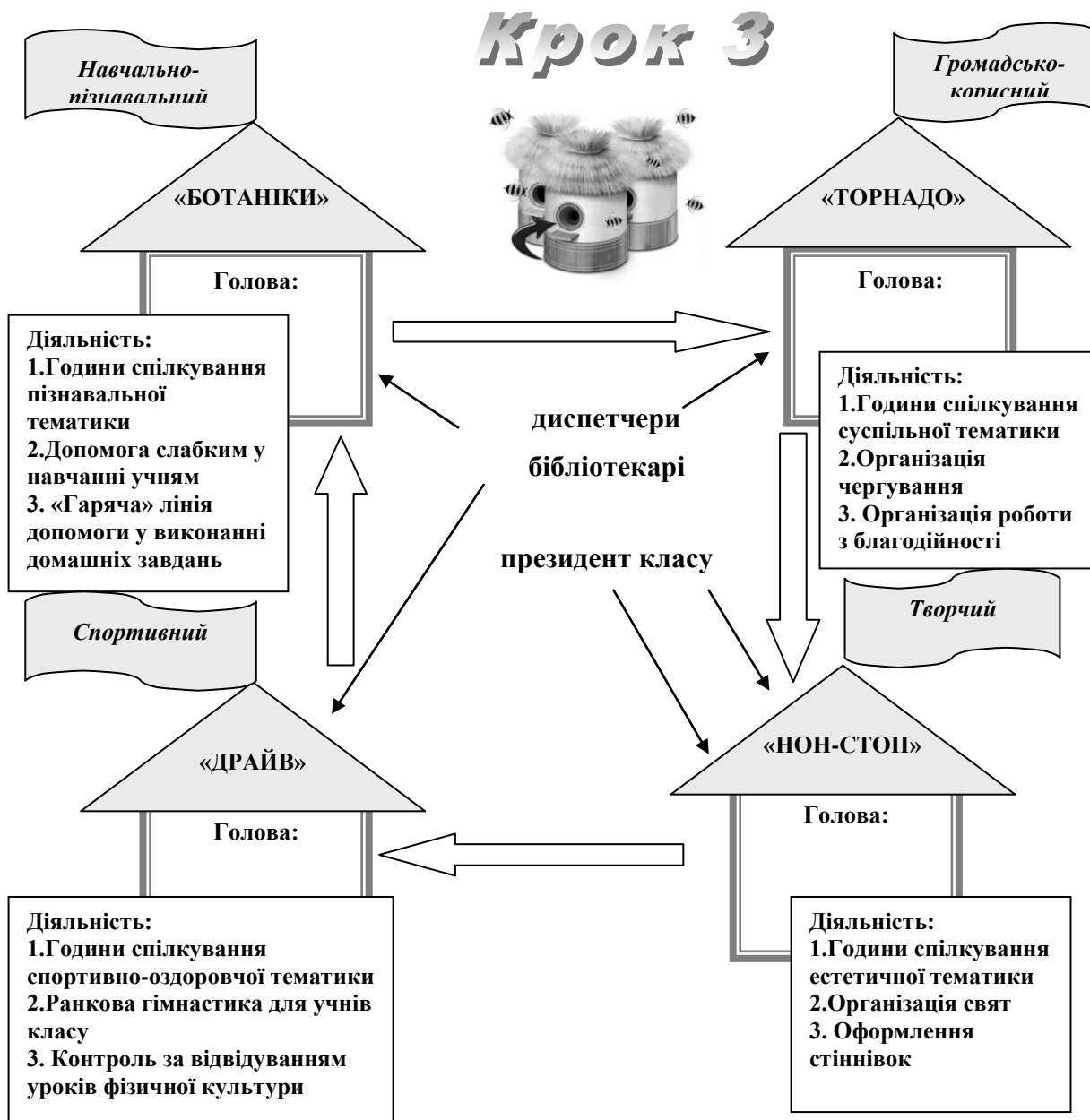
Завдання групи спортивно-оздоровчого напрямку:

- ▶ організація годин спілкування спортивно-оздоровчої тематики;
- ▶ організація ранкової гімнастики для учнів класу;
- ▶ контроль відвідування учнями класу уроків фізичної культури.

Завдання групи творчого напрямку:

- ▶ організація години спілкування естетичної тематики;
- ▶ прядення свят, Днів іменинника;
- ▶ оформлення стіннівок.

Схема 3.

Відповідно до результатів психолого-педагогічної діагностики, що здійснюється наприкінці кожного семестру, можуть змінюватись пріоритетні напрями роботи, лідери і склад груп.

В організації виховного процесу надається перевага **інтерактивним формам** роботи, впроваджуються в практику інноваційні форми роботи, технології виховання, проектні технології.

Впроваджено **рейтингову систему** оцінювання індивідуальних і групових досягнень класу з метою заохочення учнів класу до досягнення високих результатів у навчанні, спорті, позакласній та трудовій діяльності, розвитку життєвої активності.

Для підвищення ефективності корекційно-виховної роботи з учнями системно здійснюється педагогічна співпраця з практичним психологом НВК, вчителями-предметниками, батьками учнів, представниками громадських організацій.

РОБОТУ З БАТЬКАМИ організовано за двома напрямками.

I напрям: ПЕДАГОГІЧНА ПРОСВІТА БАТЬКІВ.

Модуль «Цей «важкий перехідний» вік» включає проведення батьківських зборів, індивідуальних бесід практичного психолога та класного керівника з батьками.

II напрям: СПІВПРАЦЯ З БАТЬКАМИ.

У межах модуля «Один за всіх і всі за одного» організуються справи, які потребують участі батьків учнів, а також представників адміністрації та педагогічного колективу.

Запроваджена виховна система дозволяє розвивати особистість, забезпечуючи високу загальну активність і результативність учнівського колективу.

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ РОБОТИ за виховною системою «Розвиток духовно-катарсичної активності школярів середньої ланки через систему учнівського самоврядування «Вулики» визначається за результатами таких *моніторингових досліджень*:

- ✓ моніторинг рівня навчальних досягнень учнів;
- ✓ дослідження основних показників духовного розвитку особистості за допомогою інтегративної тестової методики «Духовний потенціал особистості» Е. О. Помиткіна;
- ✓ дослідження розвитку особистості учнів (за технологією психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку учня під редакцією Киричука В. О.);
- ✓ дослідження розвитку колективоутворення (за методикою «Соціометрія» Дж. Морено)

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РОБОТИ свідчить про підвищення показників розвитку особистості учнів та колективних відносин, а саме:

- ↪ зростання рівня згуртованості колективу, інтеграції учнів в нього;
- ↪ підвищення рівня життєвої активності, зокрема і духовно-катарсичної;
- ↪ підвищення рівня сформованості ціннісних пріоритетів до навчання, громадських обов'язків, дружби, Батьківщини;
- ↪ зниження рівня вад особистісного розвитку.

ВИХОВНА СИСТЕМА МАЄ ТАКІ ПЕРЕВАГИ перед традиційними формами організації самоврядування класного колективу:

□ організація роботи в проектних групах дозволяє залучити всіх учнів до активної участі в різних видах позакласної діяльності і тим самим сприяє розвитку цілеспрямованого позитивного або співчутливого ставлення до однолітків, які подобаються і не подобаються, формуванню потреби в спілкуванні з усіма оточуючими, а отже, підвищенню рівня згуртованості класного колективу;

□ всі учні мають рівні можливості розкрити та реалізувати свої здібності з усіх напрямів розвитку активності особистості, що сприяє розвитку ініціативності, самокорекції недоліків сформованості ціннісних пріоритетів;

□ відповідальність за успішність справ, організованих групою, покладена на кожного її члена, та участь у міжгруповому змаганні стимулює підлітків до частішого прояву безкорисної допомоги один одному в межах своїх здібностей та можливостей на користь спільної справи.

Реалізація виховної системи класу **«Розвиток духовно-катарсичної активності підлітків через систему учнівського самоврядування»:**

- ⇒ **спрямована** на корекцію і самокорекцію вад особистісного розвитку, формування ціннісних пріоритетів,
- ⇒ **дозволяє** всебічно вплинути на розвиток духовно-катарсичної активності підлітків,
- ⇒ **сприяє формуванню** активної високодуховної особистості, здатної реалізувати себе і при цьому зберегти і відтворити загальнолюдські цінності у сучасному суспільстві.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Байрамова М., Дзюбук А., Дзюбук В. Технології учнівського самоврядування // Мистецтво шкільного самоврядування / Упор. М. Голубенко. – К.: 2004. – С. 90-116.
2. Бех І. Д. Колектив як чинник створення унікальної ситуації виховання особистості // Директор школи. – 2002. – № 6. – С. 8-13.
3. Киричук В. В. Стимулювання духовно-катарсичної активності обдарованих підлітків // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – № 12. – С. 15-24
4. Киричук В. О. Система виховної роботи: «Психолого-педагогічне проектування особистісного розвитку учня в умовах загальноосвітнього навчального закладу». – 2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unv.com.ua>
5. Маценко Ж. Духовний розвиток особистості. Феномен лідерства // Завуч – 2012 – №3 – С. 24-25.
6. Мистецтво шкільного самоврядування. / Упор. М. Голубенко. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2004. – 120 с.
7. Помиткін Е. О. Психологічне забезпечення духовного розвитку дитини: програма роботи з дітьми від 5 до 18 років / Е. Помиткін. – К. : Шк. світ, 2008. – 128 с.
8. Програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ipv.org.ua/home/39-2010-06-08-18-03-21.html>.
9. Слесик К. М. Виховання лідерів – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 128 с. – (Серія «Управління школою» Вип.5 (77).

Адреса передового досвіду: Білгород-Дністровський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа II ступеня – ліцей» Одеської області.

Адреса: 67700, вул. Лікарняна, 8, м. Білгород-Дністровський, Одеська область, Україна.

Телефон: (04849) 22 174

E-mail: nvk.bd@mail.ru

Web- сайт: <http://nvk.klasna.com>.